

вних завдань судової реформи. Зокрема, І.Я. Фойницький вважав, що «касаційними рішеннями забезпечується єдність судової діяльності у державі. Один на всю імперію касаційний суд у цьому сенсі спрямовує всю судову практику і керує нею» [1, 166]. Цю позицію підтримував інший видатний вчений того часу Є.В. Васьковський. На його думку, касаційна інстанція повинна бути єдиною, оскільки при розподілі її функцій між декількома судами не може бути встановлена одноманітність судової практики. З цією ж метою, як стверджував автор, необхідно вводити спеціалізацію у цій інстанції, створювати різні підрозділи для розгляду різних категорій справ [2, 210].

Таким чином, на сьогодні у судовій системі не дотримано принцип виключності повноважень Верховного Суду України, як необгрунтовано ігноруються і інші складові його найвищого рівня серед усіх судів, чим фактично ставиться під загрозу статус

найвищого судового органу в системі судів загальної юрисдикції, закріплений Конституцією України. Отже, нехтування теоретичними напрацюваннями щодо правового статусу Верховного Суду України відкриває дорогу до реалізації поспішних і низькопробних законодавчих новацій. За такого підходу авторів реформ прагнення до створення ефективної системи правосуддя приречені на провал.

Список використаних джерел:

1. *Фойницький І.Я.* Курс уголовного судопроизводства : в 2-х т. / И.Я. Фойницький. — СПб: Изд-во «Альфа», 1996. — Т. 1. — 1996. — 552 с.
2. *Васьковской Е. В.* Курсъ гражданского процесса : в 2-х т. / Е.В. Васьковской. — М.: Изд. бр. Башмаковыхъ, 1913 — Т. 1: Субъекты и объекты процесса, процессуальные отношения и действия. — 1913. — 703 с.

С.В. ПРИЛУЦЬКИЙ,
кандидат юридичних наук, науковий співробітник
Інституту держави і права
ім. В.М. Корецького НАН України

ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ МИРОВОГО СУДУ В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ СУДОЧИНСТВА УКРАЇНИ

Фундаментальне право людини, яке закріплено у Загальній декларації прав людини (1948 р.) — є право на незалежний та безсторонній суд. Водночас, нарівні з принципом незалежності судової влади виділяється принцип вільного доступу до правосуддя, який складає основу сучас-

ної концепції справедливого судочинства. Одним із головних елементів принципу доступу до правосуддя виступає універсальність компетенції суду в предметному, територіальному та темпоральному аспектах [1]. Тим самим, мати право на суд, це перш за все означає мати доступний суд,

що в кожній державі досягається шляхом побудови найбільш ефективної і доступної судової системи та механізмів правосуддя.

Закріплюючи основоположні засади організації судової влади, Конституція України в ст. 125 встановила, що система судів загальної юрисдикції в Україні будується за принципами територіальності і спеціалізації.

Тим самим вбачається, що право на доступний судовий захист в Україні має забезпечуватись конституційними принципами територіальності і спеціалізації судової системи.

Водночас, однією із гострих проблем у реформуванні вітчизняного судочинства — є проблема доступності правосуддя для людини. Так, сьогодні правосуддя для більшості пересічних громадян є великою «розкішшю», в досягненні якої вони мають подолати багато перешкод. По-перше, — це стосується значних матеріальних, фізичних та емоційних затрат, що пов'язані з підготовкою до судового провадження та самим судовим провадженням. Так, значна віддаленість суду, малозабезпеченість чи похилий вік, іноді практично унеможливають захист прав та інтересів людини. По-друге, для вітчизняного судового захисту поки що характерним є його тривалість, яка, іноді, навіть у незначних правових конфліктах, вимірюється роками. Сюди ж можна віднести ті проблеми, які існують із остаточним моментом правосуддя - виконанням судового рішення.

Не можна не погодитись, що першочергове завдання у реформуванні судової системи та механізмів правосуддя — є зміцнення та оптимізація суду першої інстанції, який, безумовно, несе головне і найбільше навантаження.

Пошук шляхів у розв'язанні цих проблем та забезпеченні суспільства доступним та ефективним правосуддям, все частіше спонукає вітчизняних науковців, політиків та громадських діячів піднімати питання про необхідність впровадження в Україні мирової юстиції. Своїми теоретичними розробками значний

крок у цьому напрямі зробив В.М. Кампо, а також О.В. Гетманцев, В.М. Тертишник, Д.А. Шигаль, Т. Провізіон, М.І. Хавронюк, С.Ф. Мироненко та ін.

Безспірно, в умовах кризових явищ які переживає судова влада та правосуддя, звернення до ідеї мирового судочинства є досить актуальним для України. Проте, інститут мирового суду потребує, перш за все, належного розуміння правової природи й принципів, що лежать в його основі.

У своєму дослідженні, аналізуючи способи організації суду першої інстанції, О.В. Бурак зазначає, що правом приймати й розглядати справи (тобто, здійснювати функції суду першої інстанції) наділяються дві, а в деяких випадках — три нижні ланки судової системи:

- нижня (перша) ланка нерідко іменується судами обмеженої юрисдикції, оскільки їхня компетенція лімітується ціною позову і певними категоріями справ. У них розглядаються нескладні спори з відносно малою ціною позову. Розгляд, як правило, проводиться суддею одноособово;
- суди більш високого рівня (другої ланки) вирішують усі спори, не віднесені до відання нижчих судових органів. Нерідко їх називають судами необмеженої юрисдикції. До їхньої компетенції віднесені складні справи і спори зі значною ціною позову, які розглядаються колегіями в складі трьох суддів, хоча одноособове провадження не виключається;
- у деяких країнах існують мирові суди (муніципальні, магістратські), що мають статус місцевих судів, але за своїм рангом знаходяться нижче судів обмеженої юрисдикції (першої ланки). У них розглядаються справи про незначні приватноправові спори [2].

Відповідно до історичної традиції вітчизняного права цілком природним буде те, що у розв'язанні правових конфліктів

сьогодні буде задіяний інститут мирового суду. Так, дослідження історії цього правового явища [3], яке своїм корінням сягає ще часів обцинного ладу первісних слов'ян, дало нам можливість виділити ряд характерних ознак, що відповідають вітчизняній традиції мирового суду у періоди його виникнення та діяльності:

1) Максимальна наближеність та доступність для людей.

2) Децентралізованість та належність організації до відання місцевої громади.

3) Мирові судді були членами громади на території якої вони жили. Мирові суди утворювались в рамках громади (громад) та із членів громади.

4) Швидке, економічне та ефективне провадження.

5) Вирішення правових конфліктів, перш за все, шляхом примирення сторін.

6) Забезпечення виконання рішень мирових судів засобами громадського впливу, а за потреби, публічної влади.

7) Застосування правового звичаю, місцевих традицій та суспільної моралі.

На мій погляд, саме ці ідейні начала мають лягти в основу відродження мирового судочинства в Україні.

Вважаю, що мирова юстиція в Україні сьогодні має будуватись на принципі *децентралізації* і *не повинна входити до загальної судової системи*, а навпаки, повинна їй передувати.

Для правової традиції України характерним є саме те, що мирове судочинство було виявом самоврядування місцевих громад, коли на локальному рівні, перш за все шляхом мирового врегулювання, не вдаючись до публічної влади, вирішувалась більшість суспільних конфліктів.

У цьому відношенні вважаю, що право утворювати мирові суди та обирати (призначати) мирових суддів має бути виключною компетенцією територіальної громади (її органів). Мирові судді мають бути уповноваженими територіальної громади. Основною *формою їхньої діяльності*, на відміну від загальних судів, має бути *примирення* конфліктуючих сторін та досяг-

нення компромісу, шляхом укладання мирової угоди. У такий спосіб має вирішуватись одна із болючих проблем сьогодення — велика завантаженість загальних судів різного роду справами. Саме дрібні, малозначущі конфлікти, які характеризуються незначним розміром і на які вимушені відволікатися професійні судді, мають відійти до мирових суддів. Звичайно, держава, через відповідний закон, має встановити чіткі межі компетенції мирових суддів, як то у свій час передбачали *«Права, за якими судиться малоросійський народ» (1743 р.)* [4].

Проходження процедури примирення сторін має стати першим і обов'язковим кроком загальної системи правосуддя. Лише при недосягненні мирової угоди сторін та вичерпанні всіх засобів мирового впливу, позивач (потерпілий) повинен мати право звертатися до загальної системи судового захисту.

Утворення мирової юстиції в українському форматі перш за все повинно нести запровадження процедур примирення, які на заході називаються — *медіацією*, і у цьому відношенні зарубіжний досвід має відіграти важливу роль. Місцем розташування та роботи мирових суддів мають бути приміщення відповідних органів територіальної громади, що саме по собі не повинно передбачати ніякого навантаження на центральний бюджет. Не виключається, як варіант, що основне навантаження по мировому врегулюванню правових конфліктів могли б виконувати місцеві колеги адвокатів, а в якості мирових суддів могли б виступати самі адвокати.

Проте, безспірно, мировими суддями (мирителями) повинні бути тільки особи які мають добру суспільну репутацію та яким довіряють люди, а також володіють фаховими юридичними знаннями та практичними навиками по примиренню конфліктуючих сторін.

Вважаю, що мирове судочинство має стати одним із самостійних інститутів громадянського суспільства у системі вітчизняного правосуддя.

Список використаної літератури:

1. Судебная власть / [под ред. И.Л. Петрухина]. — М.: ТК Велби, 2003.

2. Бурак О.В. Організаційно-правові засади діяльності спеціалізованих судів в контексті європейських стандартів: дис. ... канд. юрид. наук / О.В. Бурак. — К., 2010.

3. Прилуцький С.В. Мировий суд та мирове судочинство (історичні традиції виникнення та становлення) / С.В. Прилуцький // Судова апеляція. — 2010. — № 1.

4. Права, за якими судиться малоросійський народ 1743 р. / [відп. ред. Ю.С. Шемшученко]. — К., 1997. — 547 с.

*В.П. ТАРАНУХА,
кандидат юридичних наук, доцент кафедри
правосуддя Чернівецького національного
університету ім. Юрія Федьковича*

ЗДІЙСНЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДОЧИНСТВА В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ

Конституцією України у ст. 3 визначений основний обов'язок держави — утвердження і забезпечення прав і свобод людини. Загальним завданням адміністративного судочинства є захист прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб у сфері публічно-правових відносин від порушень з боку органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їхніх посадових і службових осіб, інших суб'єктів при здійсненні ними владних управлінських функцій на підставі законодавства, у тому числі на виконання делегованих повноважень [1, ч. 1 ст. 2]. Юрисдикція адміністративних судів поширюється на всі публічно-правові спори, крім тих, для яких законом встановлено інший порядок судового провадження [2, ст. 4]. Тлумачення поняття «публічно-правовий спір» не містить жодний нормативний акт, підкреслює І.Іванов, позаяк існування публічно-правових відносин науковці визнали нещодавно. Можна погодитись з автором стосовно того, що характерними ознаками

такого спору є право на захист публічних прав фізичних та юридичних осіб як від дій, рішень суб'єктів владних повноважень, що явно суперечать нормам законодавства, так і від дій, вчинених владними органами на власний розсуд та які створюють перешкоди в реалізації прав і свобод громадян; наявність такого обов'язкового учасника спору як суб'єкт владних повноважень, до якого відносять орган державної влади, орган місцевого самоврядування, їхні посадові чи службові особи, інший суб'єкт при здійсненні ним владних управлінських функцій як на основі законодавства, так і на виконання делегованих повноважень [3, 3]. Спірним є наступне твердження вищезазначеного автора про те, що під органом державної влади в цьому випадку розуміють органи законодавчої та виконавчої влади, адже в такому випадку вилучається з-під контролю адміністративних судів діяльність глави держави, суддів, працівників прокуратури та ін. Тим більше, що в ст. 3 Кодексу адміністративного судочинства України пода-